

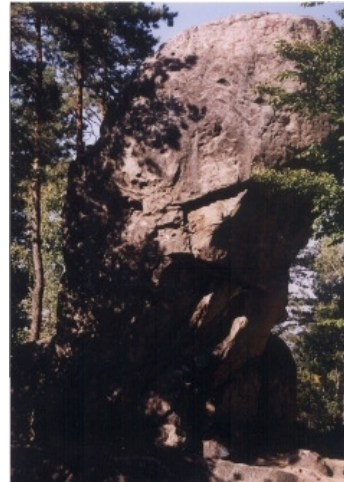
Brak turystów na szlakach wykorzystują motocykliści, których coraz częściej można spotkać na leśnych traktach. Tego powodu dochodzi do wypadków – również śmiertelnych - na szlakach. Niedawno zakończono budowę wyciągu krzesełkowego na górę Chełm pod Myślenicami.

Geologia

Beskid Makowski położony jest na styku 2 płaszczowin: płaszczowiny Magurskiej oraz płaszczowiny Śląskiej. Ponadto w okolicach Wiśniowej oraz pasma Barnasiówki odsłonięta jest płaszczowina Podśląska (okna tektoniczne).

Z pozostałych obiektów geologicznych należy wspomnieć:

- Diabelski Kamień w paśmie Barnasiówki
- osuwisko w Lachowicach w 2001 roku
- jaskinia Mysiorowa Jama na stokach Kuczyny (282 metry długości, 11,8m głębokości)

Historia

Rozwój osadnictwa w tej części Beskidów przypada na czasy panowania Kazimierza Wielkiego, choć kamienne warownie istniały już nieco wcześniej, np. myśliwski zameczek na stokach Ukleiny, który dał początek Myślenicom. Do powstania osad w górnej dolinie Raby przyczynił się ród Jordanów z Zakliczyna. Północne obrzeża Beskidu Makowskiego należały do rodu Zebrzydowskich, a ziemia myślenicka do rodu Warszyckich. W XVI w. w Beskidy dotarli w poszukiwaniu nowych terenów pod wypas osadnicy wołoscy, czyli ludy pasterskie pochodzenia bałkańskiego.

Po rozbiorach ta część Beskidów znalazła się pod panowaniem Habsburgów. Najpierw, na mocy uniwersału wydanego przez cesarzową Marię Teresę, dawne ziemie królewskie rozprzedano pomiędzy magnatów. Później w ramach reform przeprowadzanych przez Józefa II (zwanych kasacjami józefińskimi) likwidowano klasztory, parcelowano dobra kościelne itp. Za panowania Franciszka Józefa Habsburga w beskidzkich wioskach została zniesiona pańszczyzna, i zaczął rozwijać się drobny przemysł, m.in. hutniczy. Działały piece do wypalania rudy darniowej (Maków) czy do wytopu szkła (Juszczyn, Więciórka, Trzebunia, Myślenice).

Rozwój gospodarczy nastąpił w drugiej połowie XIX w wraz z budową linii kolejowej Kraków-Zakopane oraz Bielsko-Kalwaria..

W czasie okupacji tereny na zachód od Skawy zostały włączone do III Rzeszy, a na wschód od Skawy - do Generalnej Guberni. Posterunki graniczne stały na mostach w Wadowicach i Sucheju. Po zakończeniu kampanii wrześniowej w górach pojawiły się oddziały partyzanckie o różnych orientacjach politycznych: AK (oddział "Boruty"), GL (oddziały Habdasa, Geruszczaka, Stanisławka i in.) i partyzantka sowiecka. W dolinach prowadzono akcje dywersyjne, szczególnie na liniach kolejowych oraz w zakładach produkujących dla Rzeszy. W odpowiedzi Niemcy nasilili represje wobec ludności cywilnej.

Przyroda

Na terenie Beskidu Makowskiego znajdują się 2 rezerваты przyrody:

- *Las Gościbia*: obszar leśny o powierzchni 282,46 ha. Przedmiotem ochrony jest charakterystyczny dla Beskidu Makowskiego leśny ekosystem w obszarze potoku górskiego oraz źródło wody pitnej dla Sułkowic.

- *Zamczysko nad Rabą*: przedmiotem ochrony jest karpacki bór jodłowy z domieszką świerka, z dużym udziałem chronionego bluszczu pospolitego w warstwie podszytu. Porasta on północne stoki wzgórza Ukleina, na którym zachowały się ruiny średniowiecznego (pochodzącego z XIII w.) zamku. Pełnił on funkcję strażniczo-obronną dla szlaku kupieckiego w dolinie Raby.

W Harbutowicach znajduje się pomnik przyrody Cisy Raciborskiego, na który składają się 2 wieloletnie cisy (ich wiek szacuje się na ok. 600 i 1200 lat)

Ważniejsze miejscowości:

Kalwaria Zebrzydowska

Do XVII w. obszar dzisiejszej Kalwarii porastały lasy, należące do rodziny Zebrzydowskich. Wojewoda krakowski, Mikołaj Zebrzydowski, wybudował pierwszą stację drózek-Kaplicę Świętego Krzyża na szczycie Żaru, dziś nazywanego częściej Górą Ukrzyżowania. Niebawem powstały kolejne kapliczki oraz kościół, którego władzami-z nadania wojewody-stali się krakowscy bernardyni. Akt fundacji sporządzono 1 grudnia 1602 r. i tę datę uznaje się za początek Kalwarii. Zebrzydów, czyli obecne miasto, powstało dopiero 7 lat później.

Do budowy kalwarii zatrudniono architektów z zagranicy: Włocha J. M. Bernardoniego oraz Flamandczyka P. Baudartha

Sułkowice

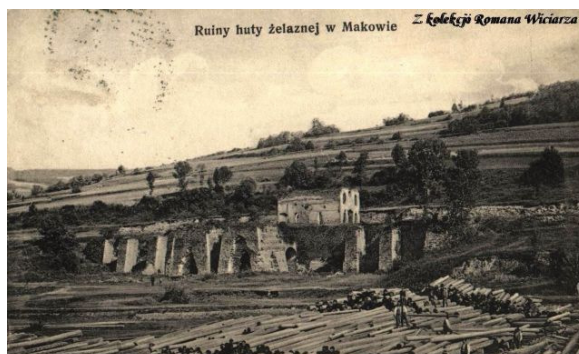
23 maja 1771 roku na Polach nieopodal Sułkowic rozegrała się jedna z bardziej znaczących bitew konfederacji barskiej. Oddział złożony z około 1200 konfederatów, dowodzony przez francuza Karola Franciszka Dumouriez stanął naprzeciw 4500 żołnierzom rosyjskim. Rosjanie zabili lub ciężko ranili około 300 konfederatów, poległych pochowano w zbiorowej mogile na północny zachód od szczytu wzgórza, na którym miała miejsce bitwa. Od tego czasu ludność miejscowa nazywa to miejsce Grobami

Zabytki: Kościółek św. Zofii z 1825 roku

Maków Podhalański

Jako wieś Maków istniał już w 1410 roku. W 1752 roku Król August III nadał mieszkańcom przywilej organizowania jarmarków, a w 1840 roku Maków uzyskał prawa miejskie. Właściciel dóbr makowskich hrabia Feliks Saint-Genois d'Anneacourt w 1844 r. rozpoczął, na Stoku Makowskiej Góry, budowę huty żelaza. Już w 1863 roku zakład zamknięto. Pozostałości murów hamerni pozostały do dziś.

Maków od 1950 roku kilkakrotnie zmieniał swoją nazwę:

- Maków w "Galicyi" (1883)
- Miasteczko Maków (1892)
- Maków (1898)
- Maków Małopolski (1923-1933)
- Maków Podgórski (lata 20 i 30)
- Maków Krakowski (lata 20 i 30)
- Maków Podhalański (do dziś)

Główne zabytki Makowa to:

- Późnoklasycystyczny kościół p.w. Przemienienia Pańskiego - Sanktuarium Matki Bożej Opiekunki Rodzin (1826-1828), na fundamentach i resztkach murów z 1705r.
- Figura Matki Boskiej Niepokalanego Poczęcia (XVIII w.) na rynku

Jordanów

Zanim powstał Jordanów, istniała tu niewielka miejscowość zwana Malejową. W 1564 r. król Zygmunt August założył tu osadę i nadał ją Wawrzyńcowi Spytkowi Jordanowi z Zakliczyna. Z pierwotnej Malejowej została do dziś tylko nazwa części miasta, położonej w dolinie potoku Malejów. W ciągu 10 lat Jordanów uzyskał prawa miejskie oraz przywilej organizowania jarmarków. W 1651 r. toczyły się tu walki z powstańcami Kostki Napierskiego, ponad sto lat później ciągnęli tędy konfederaci barscy i wojska carskie, w 1939 r. krwawe walki z nacierającymi od Orawy hitlerowcami prowadziła brygada płk. Stanisława Maczka, a w 1945 r. w drugą stronę gnała Niemców Armia Czerwona. Pomiędzy tymi wydarzeniami miasto kilkakrotnie trawiły wielkie pożary.

Zabytki:

- dworska karczma z początku XIX w.
- drewniany dworek na Chrobaczem z początku XVIII wieku.

Myślenice

W XIII wieku na wzgórzu Uklejna istniał zamek, a w 1342 roku na mocy dekretu Kazimierza III Wielkiego osada otrzymała prawa miejskie. Do połowy XVI w. jej właścicielami była rodzina Jordanów z Zakliczyna.

Miasto żyło z handlu (przebiegał tędy szlak handlowy z Węgier do Krakowa). Z czasem rozwinęło się tu rzemiosło i drobny przemysł, z hutą szkła na czele. Potem przyszły lata "chude" - pożary, epidemie, najazd Szwedów i grabieże. Myślenice zaczęły się odradzać dopiero w dobie autonomii Galicji, głównie za sprawą ustanowienia w mieście cyrkułu, a potem siedziby powiatu. Do rozwoju miasta przyczyniła się także rodzina nowych właścicieli - Lubomirskich.

Latem 1936 roku doszło w Myślenicach do pogromu Żydów („najazd na Myślenice”). Akcją kierował Adam Doboszyński – członek Stronnictwa Narodowego.

W Myślenicach znajdowały się 2 zamki. Ruiny jednego (wcześniejszego) do dziś znajdują się na stokach Uklejny, drugi stał w centrum miasta i został w 1893 roku całkowicie rozebrany.

Zabytki:

- Dom Grecki - siedziba Muzeum - zbudowany został w XVII wieku przy średniowiecznym trakcie do Krakowa. Pełnił rolę zajazdu, w którym zatrzymywali się kupcy ormiańscy, których to miejscowa ludność nazywała Grekami.
- Kościół Narodzenia Najświętszej Marii Panny (XV w.)
- Kaplica Koniecpolskich (1644)
- Kościół NMP i św. Jakuba Starszego (XV w.)
- Kaplica Trzeciego Upadku (1780)
- Ruiny zamku (XIII w.).

Dobczyce (Pogórze Rożnowskie)

Na Górze Zamkowej wznosiła się niegdyś książęca warownia, przy której przycupnęła niewielka osada. Podgrodzie nazwano Dobzycami, bo od czasów Mieszka I zamieszkiwała tu rodzina Dobków. W XIII w. osada miała już dość gęstą zabudowę, a także parafię. Król Kazimierz Wielki otoczył ją murem obronnym, którego fragmenty w zachodniej części miasteczka zachowały się do dziś. W 1362 r. Dobczyce uzyskały prawa miejskie. Warownię przebudowywali i powiększali kolejni właściciele, zwłaszcza Lubomirscy.

Pod koniec XVIII w. nastąpił szybki rozwój miasta. Powstał charakterystyczny, podłużny rynek. Rozkwitał przemysł, tworzone garbarnie, młyny, tartaki oraz liczne zakłady rzemieślnicze. Jedynie ogrodzone murami Stare Miasto podupadało. Dziś można zobaczyć tylko ocalałe fragmenty zamku, kościółek i parę domostw, chronionych w skansenie.

Zabytki:

- Zamek Królewski (ok. XIII w)
- Kościół pw. św. Jana Chrzciciela (obecna budowla z początku XIX w.)

Izdebnik

Pierwsze wzmianki o jej istnieniu pochodzą z 1346 r. i potwierdzają przynależność wsi do starostwa szczyrzyckiego.

Zabytki:

- zajazd Stara Poczta z przełomu XVIII i XIX w.
- kościół św. Małgorzaty z początku XIX w.

Harbutowice

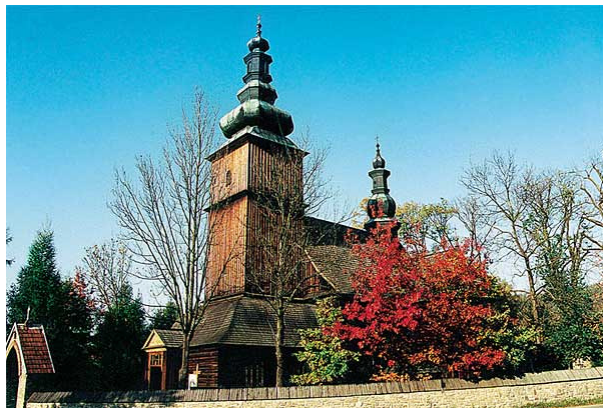
Harbutowice założone zostały w XIV w. przez Kazimierza Wielkiego. Z tamtych czasów ocalał posąg Matki Boskiej, znajdujący się obecnie w miejscowym kościele, pochodzącym z początku XIX w. Ponadto w świątyni tej można obejrzeć kilka innych cennych zabytków sztuki sakralnej, m.in. dwa XVI-wieczne krucyfiksy oraz pochodzącą z XVII w. chrzcielnicę.

Na przełęczy Sanguszki, 2 km na południe od Harbutowic, stoi obelisk księcia Eustachego Sanguszki (marszałka Galicyjskiego Sejmu Krajowego), który był inicjatorem budowy poprowadzonej przez przełęcz drogi, skracającej trasę z Krakowa do Suchej i w rejon Babiej Góry.

Łętownia

Zabytki: drewniany kościół parafialny z lat 1760 - 1765 (renesansowa chrzcielnica, barokowe organy i figury świętych, a także rokokowa polichromia).

Tokarnia

Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z XV w.

Zabytki:

- drewniany kościółek Matki Boskiej Śnieżnej z 1570 r., pełniący niegdyś rolę kaplicy dworskiej.
- zabytkowy wóz strażacki z XIX w., ustawiony jako stała ekspozycja, przed siedzibą Ochotniczej Straży Pożarnej, przy drodze na Więciórkę.

Zawadka

Pierwsze wzmianki o Zawadce pochodzą z 1675 r., kiedy wieś należała do starostwa lanckorońskiego. Zasłynęła podczas II wojny światowej - w okolicznych lasach stacjonowały oddziały AK i Batalionów Chłopskich, którym pomagali mieszkańcy wsi. W 1944 r. hitlerowcy urządzili oblężenie na ukrywających się w górach partyzantów, w trakcie walk zginęło wielu żołnierzy niemieckich i kilku Polaków. W odwecie okupanci spalili doszczętnie wieś. Dziś zdarzenia te upamiętnia wznoszący się tuż przy drodze obelisk. Wieś uhonorowana została Krzyżem Grunwaldu.

Naprawa

Pierwsze wzmianki o Naprawie pochodzą z początku XVI w. Założył ją Spytko Jordan, właściciel pobliskiego Jordanowa. Trafiali tu jego poddani celem odpokutowania swoich win i przestępstw, naprawienia złych uczynków. Stąd prawdopodobnie wzięła się nazwa miejscowości.

Naprawa jest rodzinną wsią Jalu Kurka (1904 - 1983), autora m.in. *Księgi Tatr, Grypa szaleje w Naprawie*.

Krzeczów

Głównym zabytkiem jest zabytkowy drewniany kościółek, pochodzący z XVI w., a wyróżniający się charakterystycznymi szalowanymi sobotami. Na obecnym miejscu przeniesiony został w 1760 r. aż z Łętowni. Wg legendy do transportu użyto całego wolnego inwentarza wsi, sama przeprowadzka zaś zajęła jeden dzień. Obok kościoła rośnie 500-letni dąb.

Pcim

Zabytki: kościół św. Mikołaja z końca XIX w., wewnątrz którego znajduje się część wcześniejszego wyposażenia: XIV - wieczna figura św. Mikołaja rozdającego prezenty, XVIII-wieczny dzwon i liczne barokowe rzeźby.

Trzemeśnia

Historia Trzemeśni sięga początków XIV w. Przez znaczną część swych dziejów wieś była rezydencją szlachecką. W 1914 r., już na początku I wojny światowej, toczyły się tu walki, w których u boku armii austro-węgierskiej brały udział oddziały polskie.

Zabytki: drewniany kościółek z 1780 r. W głównym ołtarzu widnieje obraz Madonny z Dzieciątkiem z XVI w., pochodzący z poprzedniej, XIV - wiecznej świątyni.

Wiśniowa

Zaliczana jest do starych miejscowości, akt lokacyjny nadany został wsi przez Kazimierza Wielkiego w 1365 r. Swą nazwę zawdzięcza uprawianym tu wiśniom.

Zabytki:

- drewniany kościółek św. Marcina, wzniesiony w 1730 r. We wnętrzu wyróżnia się XVIII-wieczny ołtarz główny z wizerunkiem św. Marcina na koniu. Na jednej ze ścian wisi XVII-wieczny obraz przedstawiający św. Weronikę z chustą.
- wiele kapliczek o różnej wielkości będących wyrazem wdzięczności mieszkańców za ocalenie wsi przed plagą szarańczy, która nawiedziła te ziemie w okresie międzywojennym.

Lipnik

W czasie II wojny światowej wieś była jednym z głównych bastionów partyzantów AK obwodu myślenickiego. 14 sierpnia 1944 r. grupa partyzantów zlikwidowała w Lipniku oddział niemiecki, rabujący dobytek chłopów z okolicznych wsi. W odwecie hitlerowcy spalili 126 zabudowań.

Sucha Beskidzka

Miasto powiatowe na pograniczu Beskidów Makowskiego, Żywieckiego i Małego. Lokowana jako niewielka osada w 1405 roku na 13 łanach frankońskich.

Zabytki:

- Renesansowy zamek zwany „Małym Wawelem”
- Park Zamkowy
- Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny z początku XVII w., obecnie połączony z nowym kościołem z przełomu XIX i XX w
- Karczma Rzym
- Kaplica Konfederatów Barskich na Górze Jasień

Lachowice

Zabytki: kościół drewniany pod wezwaniem św. św. Piotra i Pawła z 1789 r.

